

ІНДИКАТОРИ ВИМІРЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ЗАХОДІВ

Стаття присвячена проблемі вибору базових індикаторів вимірювання результативності впровадження стратегічних заходів. Визначається необхідність включення у стратегічні плани єдиних для адміністративно-територіальних утворень результативних показників економічного та соціального розвитку мезосистем. Обґрунтовується їх вибір на базі дослідження динамки сукупності індикаторів статистичної звітності на прикладі Одеської області. Пропонуються базові складові моніторингу та оцінювання реалізації стратегій розвитку соціально-економічних систем мезорівня в розрізі двох блоків: основні та додаткові індикатори.

Ключові слова: стратегічне планування, прогнозування, індикатори, динаміка, циклічність, мезорівень.

Постановка проблеми. Важливою складовою процесу стратегічного планування соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних утворень країни є прогнозування індикаторів успіху, як складової системи моніторингу та оцінки реалізації стратегічних планів. Прогнозні значення індикаторів та їх порівняння з фактично досягнутими свідчатимуть про рівень прогресу щодо виконання стратегічних завдань. Безумовно специфіка проблем адміністративно-територіальних утворень передбачає планування індивідуальних індикаторів, з огляду на комплекс стратегічних заходів, що заплановано до впровадження на території відповідної соціально-економічної системи мезорівня. Разом з тим, враховуючи той факт, що стратегії соціально-економічного розвитку переслідують єдину стратегічну мету – підвищення добробуту населення на підставі сталого економічного розвитку, в них

обов'язково повинні наводитися прогностні значення тих індикаторів, що визначають рух соціально-економічних систем до цієї мети. Іншими словами, оскільки стратегії соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних утворень єднає місія розвитку, вони мають бути співставні і за блоком результативних індикаторів економічного та соціального розвитку мезосистем. Саме за цими показниками має відбуватися оцінювання результатів реалізації стратегічних планів та оцінювання ефективності діяльності органів місцевого самоврядування у напрямку сприяння досягненню стратегічної мети соціально-економічного розвитку територій мезорівня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В наукових колах активно обговорюється проблема прогнозування та моделювання соціально-економічного розвитку, зокрема цьому присвячено роботи А. І. Сухорукова, Ю. М. Харазішвілі [1]. Піднімають науковці, наприклад, Г. Светушков, А. В. Заграновська, І. С. Светушков, й питання застосування методу комплексних статистичних коефіцієнтів для дослідження ступеню впливу факторів на забезпеченість стійкого соціально-економічного розвитку скрізь призму комплекснозначного аналізу та моделювання нерівностей соціально-економічного розвитку [2]. Визнаючи вагомість наукових здобутків дослідників, слід відмітити, що здебільшого проблема розглядається в контексті виявлення найбільш актуальних проблем регіонального розвитку та визначення на цій основі головних стратегічних пріоритетів. В публікаціях не йдеться про обґрунтування вибору тих індикаторів, що пов'язані з досягненням стратегічної мети та прогностні значення яких мають міститися в стратегічних планах.

Постановка завдання. З огляду на викладене вище, в даній роботі буде зроблена спроба обґрунтувати вибір базових індикаторів, що слугуватимуть основою для визначення результативності від впровадження стратегічних заходів на етапі реалізації стратегій соціально-економічного розвитку територій мезорівня.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обґрунтовуючи вибір показників для оцінки рівня соціально-економічного розвитку регіонів за результатами реалізації стратегій, на наш погляд, слід брати до уваги таке. По-перше, результати реалізації стратегічного плану мають бути співставні з тією інформацією, яка береться за основу на початкових етапах опрацювання стратегічного плану соціально-економічного розвитку територій, а саме: під час аналізу внутрішнього середовища, оцінки потенціалу та позиціонування соціально-економічної системи серед інших систем. Тобто базою порівняння вхідного стану справ з кінцевим має виступати однаковий набір індикаторів, що відображають результати функціонування соціально-економічної системи [3, с. 111]. По-друге, у якості індикаторів має виступати саме статистична інформація, попри застереження науковців з приводу її обмеженості, з огляду, в першу чергу на те, що методика розрахунку цих показників єдина та загальновизнана в країні.

При виборі показників, які доцільно обрати для вимірювання результатів впливу стратегічних заходів на соціально-економічний розвиток мезосистем, скористаємося оцінюванням динаміки індикаторів, що відображають результати процесів господарювання в межах адміністративно-територіальних утворень з огляду на концепцію теорії рівноваги та динамічного розвитку соціально-економічних систем мезорівня. Рівновага в економіці є визначальним моментом існування динамічного розвитку; розвиток економіки відбувається хвилеподібно навколо деякого центру рівноваги. Відхилення від центру рівноваги утворює деяку хвилю динаміки процесу. Динаміка хвилі розвитку, крім гармонійної складової, може мати певний загальний тренд. Відповідно в загальній динаміці присутні кілька складових, зв'язок між якими показує формула 1:

$$y = f(x) + S(x) + \varepsilon, \quad (1)$$

де y – результативний показник динаміки процесу;

$f(x)$ – тренд, який представляє динаміку рівноваги процесу;

$S(x)$ – циклічна складова процесу;

ε – точка відліку.

У загальному вигляді динаміка розвитку – це деяке відхилення від точки (або точок) рівноваги. Прийнято вважати [4, с. 35], що відхилення від точок рівноваги відбувається внаслідок впливу зовнішніх сил, які дають деякий імпульс прискорення або уповільнення процесів, однак, внутрішні сили повертають його у початковий рівноважний стан. Тобто хвиля розвитку – лише процес коливань, що повторюється навколо точки рівноваги.

Хвилеподібні коливання в економіці є доволі складним явищем. Як показує реальність, економічне зростання не буває рівномірним. Періоди швидкого зростання економіки змінюються кризами і застоями, причому процес періодично хвилеподібно повторюється. Однак, повторюваність економічного зростання дуже віддалено нагадує класичну хвилю циклу. Хвиля економічного зростання насправді має складну структуру різних за довжиною хвиль. Саме з цієї причини для оцінки економічного зростання застосовується термін економічний цикл, а не економічна хвиля. Економічний цикл означає підйоми і спади рівнів ділової активності протягом певного часу, що йдуть один за одним. Економічні цикли істотно відрізняються один від одного за тривалістю та інтенсивністю, однак, вони мають ті ж фази, що властиві хвилеподібним процесам.

Розглянемо так званий ідеалізований цикл. Оцінка динаміки економічного процесу можлива на основі зіставлення окремих моментів динаміки розвитку економічних процесів (тренду кон'юнктури). Найбільш точні значення параметрів коливання дають кількісні виміри кон'юнктури. Динаміку того чи іншого економічного процесу можна описати цілим рядом економічних показників на основі деякої результативної функції:

$$y = f(x_1, x_2, \dots, x_n), \quad (2)$$

де y – значення результативного показника, що описує динаміку економічного процесу або системи;

x_n ($n = 1n$) – показники-фактори, що впливають на динаміку процесу.

Функція (2) є багатовимірною, тому вона малопридатна для формального аналізу. Для простоти аналізу циклічності економічних процесів можна використовувати двовимірну модель залежності результативного економічного показника у від фактора часу t (3):

$$Y = f(t) \quad (3)$$

Особливу складність викликає оцінювання циклічності складових економічного процесу. У загальному вигляді періодичну криву динаміки можна представити як гармоніки Фур'є. Так періодична функція з періодом T в інтервалі $-T \leq t \leq T$ розкладається в ряд Фур'є, що має такий вигляд:

$$\bar{y} = a_0 + \sum_k^m a_k \times \cos kt + b_k \times \sin kt, \quad (4)$$

де t – величина, що визначає номер гармоніки ряду Фур'є;

a_0 і a_k , b_k – параметри кривої;

k – кількість гармонік.

Виходячи з перерахованих вище основних методологічних підходів проаналізуємо динаміку основних соціально-економічних показників розвитку мезосистем (на прикладі Одеської області) на предмет відповідності умовам їх застосування до виділення в якості основних індикаторів розвитку вимірювання результативності впровадження стратегічних заходів.

Вхідною інформацією для розрахунків слугували статистичні дані за основними показниками соціально-економічного розвитку Одеської області за період 2007-2013 рр. [5]. Даний період достатній для оцінки загальної тенденції (тренду) розвитку та можливого виявлення від 1 до 2 точок перегинання (виявлення циклічності процесу) в динаміці. Показники, що обрані з великої їх сукупності, що наводиться в офіційній статичній звітності, розбиті на групи, які характеризують відповідний процес, сферу, галузь розвитку економіки регіону з метою подальшого вибору зі складу відповідного блоку індикаторів саме того показнику, який найкраще відображає зміни в соціально-економічній системі.

Базовою умовою покращення економічної та соціальної ситуації на територіях мезорівня є приплив інвестицій. Стратегічно зорієнтовані інвестиції

сприятимуть вдосконаленню структури економіки, збільшенню її конкурентоспроможності за рахунок диверсифікації та інноваційності, а також підвищенню якості господарювання. З огляду на це, наведемо результати розрахунків отримані в розрізі такої групи індикаторів як «Інвестиційна активність». До складу цієї групи індикаторів потрапили такі: інвестиції в основний капітал, індекс капітальних інвестицій, капітальні інвестиції на одну особу, капітальні інвестиції у житлове будівництво та індекс капітальних інвестицій у житлове будівництво.

Аналіз динаміки абсолютних показників цієї групи (рис. 1) показав, що вони не можуть бути використані для екстраполяції.

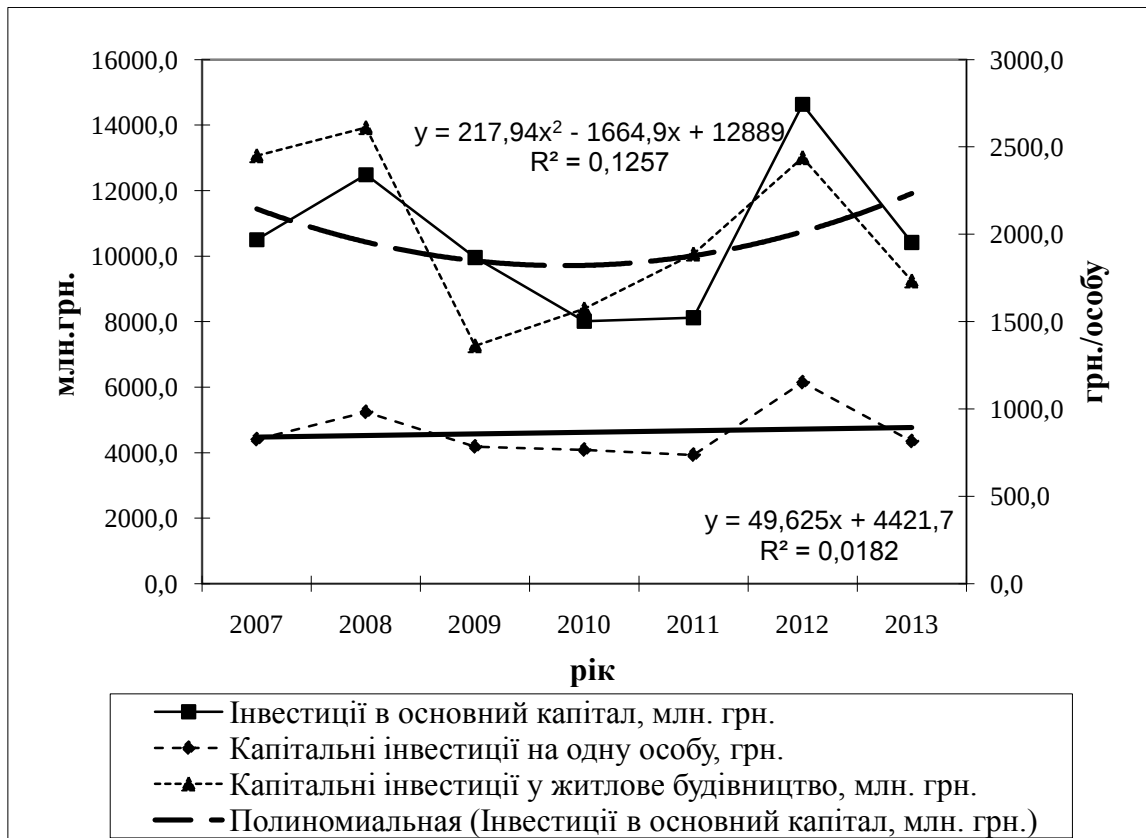

Рис 1. Динаміка капітальних інвестицій Одеської області

Проте абсолютні показники інвестицій в основний капітал та капітальних інвестицій у житлове будівництво мають більшу ступінь апроксимації ($R^2 = 0,1257$), ніж показник капітальних інвестицій на одну особу ($R^2 = 0,0182$). Разом з тим, сильні коливання динаміки не дають можливість побудувати прогноз.

Для даних абсолютних показників короткотривалість періоду не дозволяє використовувати їх для оцінювання циклічності.

Динаміка індексів капітальних інвестицій повторює динаміку абсолютних показників (рис. 2), проте індекс капітальних інвестицій з огляду на його комплексність більше підходить для екстраполяції.

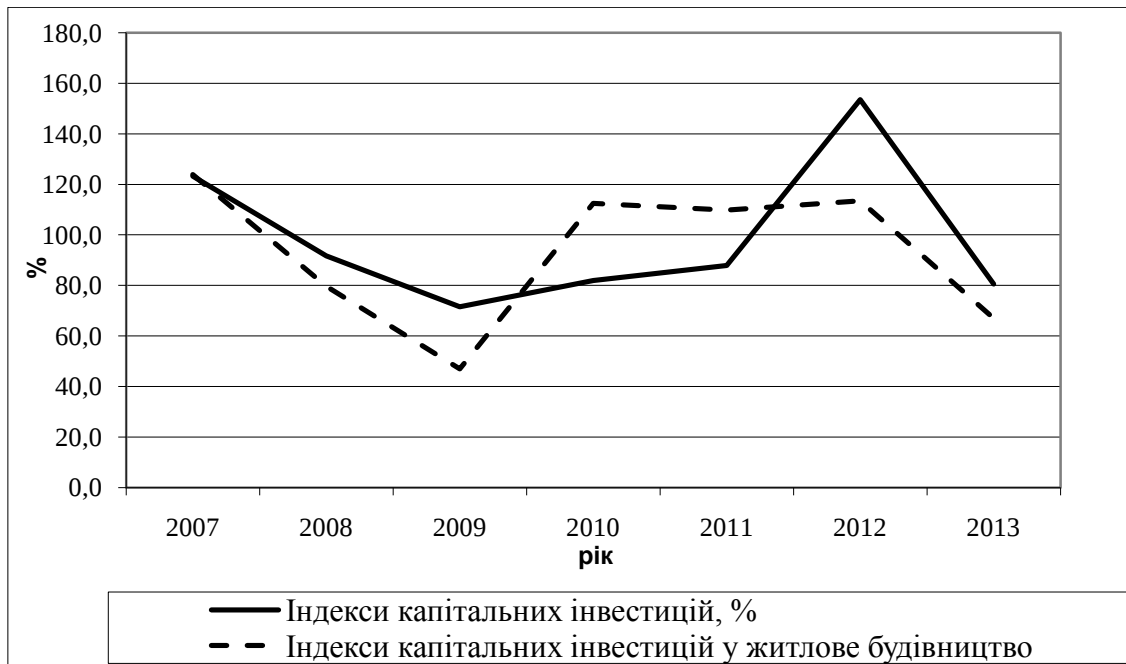

Рис. 2. Динаміка індексів капітальних інвестицій Одеської області

Підтвердженням результатів таких спостережень є спектральний та гармонічний аналіз динаміки індексу капітальних інвестицій за методом Фур'є. Гармонічний аналіз (рис. 3) вказує на те, що довжина хвиль усіх гармонік перевищує інтервал, що аналізується та сягає більше 7 років.

Проведені аналітичні розрахунки в розрізі інших груп показників дозволили обрати для оцінки рівня соціально-економічного розвитку мезосистем за результатами впливу стратегічних заходів на їх соціально-економічний розвиток низку індикаторів, що згруповані у дві групи: «основні індикатори», «додаткові індикатори». Назва індикаторам була присвоєна з огляду на результати вагомості ораних показників, що визначалися методом експертних оцінок.

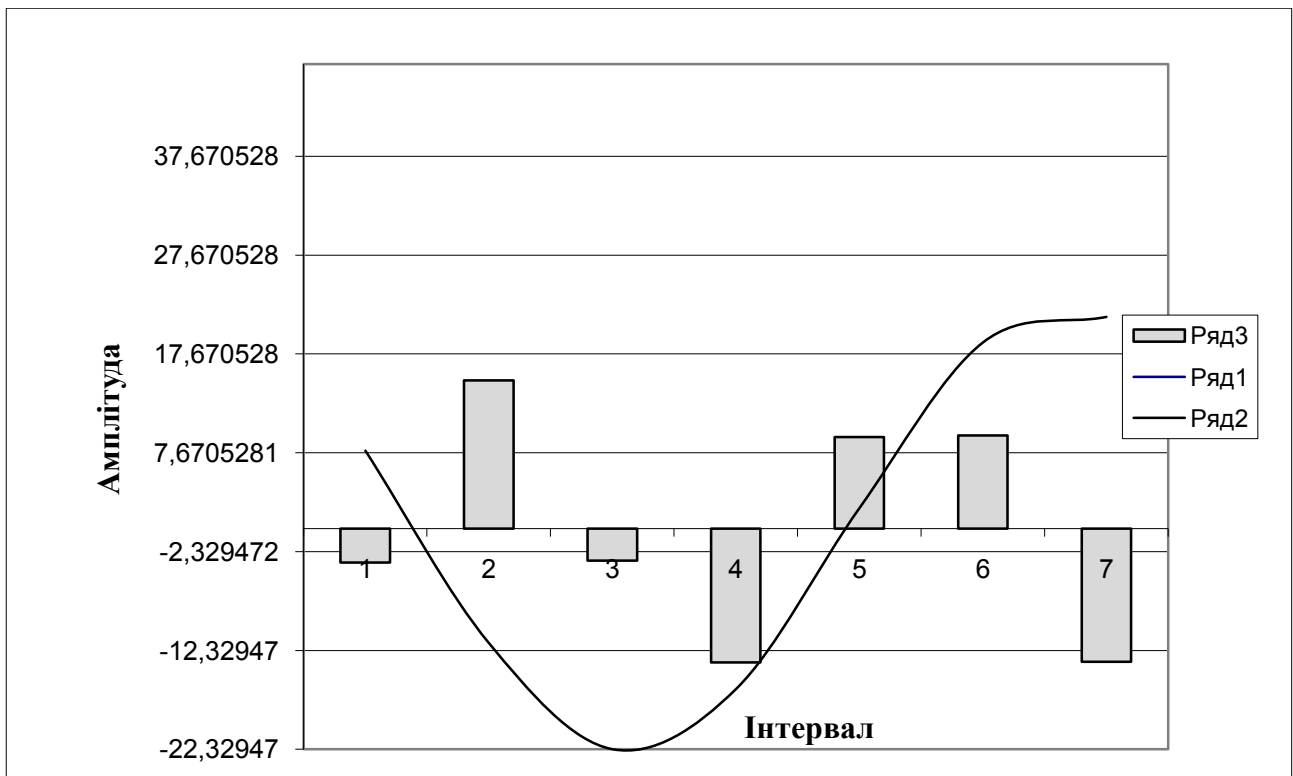

Рис. 3. Гармонічний аналіз Фур'є індексу капітальних інвестицій

Першу групу складають індикатори соціально-економічного стану регіону, які дозволяють отримати системне уявлення про економічний та соціальний розвиток і вказують на покращення, чи погіршення ситуації у поточному періоді порівняно з попереднім (тобто є відносними показниками). У їх складі доцільно розглядати:

- ВРП на душу населення – як узагальнюючий індикатор економічного розвитку та один з показників, що дозволяє судити про соціально-економічний розвиток країни та її регіонів на фоні країн Європейського союзу;
- обсяг прямих іноземних інвестицій, що виступають у якості бази для підтримання високих показників економічного розвитку;
- інвестиції в основний капітал, що дозволяють оцінити відтворювальні процеси в економіці;
- роздрібний товарооборот, що відображає рівень економічної активності в регіоні;

- індекс споживчих цін, який дозволяє врахувати інфляційні процеси в економіці.

Другу групу складають індикатори якості життя в регіоні, з огляду на те, що безпосереднім відображенням рівня соціально-економічного розвитку регіону є саме рівень життя його населення. У їх складі доцільно розглядати: природний приріст населення, рівень економічної активності населення, рівень безробіття за методологію МОП, доходи населення, забезпеченість населення житлом.

Висновки з проведеного дослідження. Результати проведеного дослідження дозволили визначити коло індикаторів, що слугуватимуть основою прогнозування та визначення результативності від впровадження стратегічних заходів на етапі реалізації стратегій соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних утворень країни. Базові складові моніторингу та оцінювання реалізації стратегій розвитку соціально-економічних систем мезорівня, як невід’ємна складова стратегічних планів згруповані в розрізі двох блоків та у сукупності зорієнтовані на досягнення стратегічної мети соціально-економічного розвитку – підвищення добробуту населення на підставі сталого економічного розвитку.

Бібліографічний список:

1. Сухоруков А. І. Моделирование та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України: [монографія] / А. І. Сухоруков, Ю.М. Харазішвілі. – К.: НІСД, 2012. – 368 с.
2. Светушков С. Г. Комплекснозначный анализ и моделирование неравномерности социально-экономического развития регионов России: [монографія] / С. Г. Светушков, А. В. Заграновская, И. С. Светушков. – СПб., 2012. – 129 с.
3. Сментина Н.В. Оцінювання впливу стратегічних заходів на соціально-економічний розвиток регіонів / Н.В. Сментина // Ринкова економіка:

сучасна теорія і практика управління. – 2014. – Т.1 (Випуск 2/2). – С. 110-118.

4. Аналіз ринкової кон'юнктури: [посібник] /В. Р. Кучеренко, А. В. Андрейченко, Р. В. Грінченко, В. А. Карпов. – Одеса: ОНЕУ, 2014. – 344 с.
5. Статистичний щорічник Одеської області за 2013 рік. – Одеса, 2014р. – 500 с.